

ประวัติศาสตร์การเข้ามาของยางพาราในเอเชีย
ตะวันออกเฉียงใต้และอนุภูมิภาคน้ำโขง :
การเปลี่ยนแปลงที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของการผลิต
และการบริโภค

The History of Rubber in Southeast Asia and
the Mekong Subregion: Changes in
Geographical Locations of Supply and Demand

ทรงชัย ทองปาน / Songchai Thongpan

Department of Geography, Faculty of Liberal Arts, Thammasat University,

Bangkok 10200, Thailand

Email: songchaius@yahoo.com

Abstract

Rubber entered Southeast Asia and the Mekong subregion because of changes in the geographical locations of supply and demand, because rubber was made into goods through technological processes to respond to industrial development. Therefore, the history of rubber entering the region can be divided into two phases. Phase 1 is the changing of geographical locations of supply and demand from the western to the eastern hemisphere, as rubber entered Southeast Asia. Phase 2 is the entry of rubber into the Mekong subregion; changes in the geographical location of supply from the archipelago and coasts to the inner area of the continent; from appropriate areas to those which are thought to be not appropriate.

Keywords: rubber, Southeast Asia, Mekong subregion, geographical locations of supply and demand

บทคัดย่อ

การเข้ามาของยางพาราในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงเกิดจากการเปลี่ยนแปลงที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของการผลิตและการบริโภค อันเนื่องมาจากยางพาราได้ถูกทำให้กลายเป็นสินค้าผ่านกระบวนการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อตอบสนองต่อการพัฒนาอุตสาหกรรม ทำให้สามารถแบ่งประวัติศาสตร์การเข้ามาของยางพาราได้เป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 เป็นการผลิตที่ตั้งทางการผลิตและการบริโภคจากซีกโลกตะวันตกสู่ซีกโลกตะวันออกและการเข้ามาของยางพาราในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และระยะที่ 2 การเข้ามาของยางพาราในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงและการเปลี่ยนแปลงที่ตั้งทางการผลิตจากหมู่เกาะและชายฝั่งสู่พื้นที่ตอนในภาคพื้นทวีป จากพื้นที่เหมาะสมสู่พื้นที่ที่เคยคิดว่าไม่เหมาะสม

คำสำคัญ: ยางพารา เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ภูมิศาสตร์การผลิต และการบริโภค

บทนำ

ในช่วง 3 ทศวรรษที่ผ่านมา อิทธิพลของจีนและทุนนิยมชายขอบของจีน บนฐานของอุตสาหกรรมรถยนต์และการบริโภคยางธรรมชาติทดแทนยางสังเคราะห์ เศรษฐกิจกลไกตลาดเสรีนิยมใหม่ การค้าผ่านนโยบายการค้าเสรี และการชูดุดมการณ์การพัฒนาที่เน้น “การเติบโตทางเศรษฐกิจ” เพื่อหวังให้เกิดความทันสมัยทัดเทียมกับประเทศที่พัฒนาแล้ว (Santasombat and Siriphon, 2013) ได้กลายมาเป็นพลังขับเคลื่อนที่ทำให้ “ยางพารา” ถูกทำให้กลายเป็น “พืชเศรษฐกิจ” ของอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง (Greater Mekong Subregion : GMS) ภายใต้ฉายา “พืชมหัศจรรย์” ที่สามารถ “ขจัดความยากจน” และทำให้เกิด “ความทันสมัย” โดยมีภาพความสำเร็จของการปลูกยางพาราในประเทศมาเลเซีย อินโดนีเซีย เวียดนาม ภาคใต้ภาคตะวันออกของประเทศไทยเป็น “แม่แบบ” ของความสำเร็จ โดยเฉพาะความสำเร็จของจีนที่สามารถปลูกยางพาราในพื้นที่ที่ไม่ใช่พื้นที่ดั้งเดิมของยางพาราจนกลายเป็น “the rubber success story in China” (Fox et al, 2011: 13)

มายาคติของการเป็นพืชที่นำมาสู่การพัฒนาได้ส่งผลให้เกิดการขยายตัวอย่างรวดเร็วของพื้นที่ปลูกยางพารา โดยเฉพาะ “การเปิดพื้นที่ใหม่” (non-traditional rubber region) จากพืชที่ปกติปลูกอยู่ในพื้นที่ศูนย์สูตรระหว่าง 10 องศาเหนือและ 10 องศาใต้ซึ่งเป็นพื้นที่ดั้งเดิมของการปลูกยาง (traditional rubber region) (Li and Fox, 2012: 420) มาเป็นพื้นที่ตอนใน ทั้งในพื้นที่จีนตอนใต้ โดยเฉพาะในเขตมณฑลยูนนาน พม่า ลาว บางส่วนของประเทศกัมพูชา พื้นที่ตอนเหนือของเวียดนาม และพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ตัวเลขสถิติพื้นที่ปลูกยางคงเป็น “หลักฐาน” ที่ชี้ให้เห็นถึงปรากฏการณ์ดังกล่าวได้เป็นอย่างดี อาทิ ในปี ค.ศ. 2000 ลาวมีพื้นที่ปลูกยางพารารวม 73,612.5 ไร่ และคาดว่าจะเพิ่มขึ้นเป็น 1,136,500 ไร่ ในปี ค.ศ. 2010 หรือเพิ่มขึ้น 15.4 เท่าภายในเวลาเพียง 10 ปี (FRC Rubber Plantation Survey, 2006 cited in EXIM Bank) หรือในกรณีของพื้นที่ปลูกยางพาราในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยที่เพิ่มจาก 2,984,097 ไร่ ในปี ค.ศ. 2009 มาเป็น 3,477,303 ไร่ ในปี ค.ศ. 2011

สำหรับผู้เขียน “ยางพารา” ถือเป็นตัวอย่างที่ดียิ่งสำหรับคำอธิบายที่ว่าด้วย “การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม” (cultural diffusion) ซึ่งเริ่มจากการค้นพบแพร่กระจายออกจากจุดกำเนิด การพัฒนาปรับปรุงด้วยเทคโนโลยีจากน้ำยางธรรมชาติจนกลายเป็นส่วนประกอบที่สำคัญในอุตสาหกรรมจนทำให้ยางพารากลายมาเป็นสินค้า ความต้องการวัตถุดิบสำหรับระบบทุนนิยมอุตสาหกรรมได้ทำให้การค้นพบ “ยางพารา” กลายเป็นนวัตกรรมที่สำคัญของยุคสมัยนั้นและแพร่กระจายออกจากจุดกำเนิดนวัตกรรมไปยังพื้นที่อื่นๆ ดังนั้น การทำความเข้าใจการเข้ามาของยางพาราในแต่ละพื้นที่จึงไม่สามารถละเลยการทำความเข้าใจบริบททางประวัติศาสตร์ยางพารา ทั้งในระดับโลก ระดับภูมิภาค และระดับอนุภูมิภาคสุมาตราได้ เนื่องด้วยยางพาราเป็น “สินค้านำเข้าระหว่างประเทศ” (international commodity) (Slocomb, 2007, xii) เป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญที่สะท้อนให้เห็นถึงกลไกการทำงานของระบบทุนนิยมข้ามพรมแดนในยุคโลกาภิวัตน์ ที่เชื่อมโยงพื้นที่ทางกายภาพเข้ากับพื้นที่ทางวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ เจกเซน “หวงโซ่” ที่เมื่อด่านใดด่านหนึ่งเคลื่อนไหวแล้วก็ย่อมดึงให้อีกด่านหนึ่งเคลื่อนที่ตามไปด้วยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ดังนั้นบทความชิ้นนี้จึงมีวัตถุประสงค์ที่จะนำเสนอประวัติศาสตร์การเข้ามาของยางพาราในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง โดยอาศัยผลการวิจัยเรื่อง “เศรษฐกิจใหม่สวนยาง”: การเปลี่ยนแปลงวิถีการผลิตของครัวเรือนชาวนาในลุ่มน้ำห้วยคอง ซึ่งงานวิจัยดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ประการหนึ่งเพื่อศึกษาการเข้ามาของยางพาราในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง โดยอาศัยการศึกษาจากเอกสาร โดยเฉพาะงานของ Webster and Baulkwill (1989) ผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์จนพบว่า การเข้ามาของยางพาราในภูมิภาคแห่งนี้เกี่ยวข้องกับ “การเปลี่ยนแปลงที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของการผลิต” (geographical location of supply) ยางพารา และ “การเปลี่ยนแปลงที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของการบริโภค” (geographical location of demand) ยางพารา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ระยะที่ 1 การเปลี่ยนแปลงที่ตั้งทางการผลิตและการบริโภคจากซีกโลกตะวันตกสู่ซีกโลกตะวันออกและการเข้ามาของยางพาราในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ก่อนที่ยางพาราจะถูกทำให้กลายเป็นสินค้า “น้ำยาง” ที่ได้จากต้นยางพาราในป่าเขตร้อนของอเมริกาใต้ ถูกนำมาใช้ในพิธีกรรมทางศาสนาของกลุ่มคนพื้นเมืองอเมริกัน ยางพาราจึงเป็นพืชพื้นเมืองที่สำคัญของลุ่มน้ำเมซอนทวีปอเมริกาใต้ (Dean, 2002: 4; Fox and Castella, 2013: 159) จนในช่วงปี ค.ศ. 1700-1830 นักวิทยาศาสตร์ชาวยุโรปเริ่มนำยางพารามาทดลองและนำมาใช้เป็นวัตถุดิบในการทำผลิตภัณฑ์ต่างๆ โดยเฉพาะในช่วงปฏิวัติอุตสาหกรรม (ค.ศ. 1800-1830) ยางพาราถูกนำมาใช้เป็นวัตถุดิบที่สำคัญในการผลิตสินค้า ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีได้ทำให้ยางพารากลายมาเป็นยางพารารูปแบบใหม่ที่ใช้เป็นวัตถุดิบสำหรับผลิตสินค้า

ต่อมาในช่วงปี ค.ศ. 1830 จนถึงปี ค.ศ. 1914 ยางพาราถูกทำให้เป็น “วัตถุดิบ” เพื่อตอบสนองต่อการพัฒนาอุตสาหกรรม ทั้งในยุโรปและอเมริกา ขณะเดียวกันก็ได้เกิดเทคโนโลยีการผลิตยางที่สลับซับซ้อนขึ้นเรียกว่า “การคงรูปยาง”

(vulcanization) ที่ถูกนำมาใช้ในช่วงปี ค.ศ. 1838-1844 และถูกพัฒนาต่อมาโดย Thomas Hancock และ Charles Goodyear จนทำให้เกิดผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ออกมาอย่างต่อเนื่องและหลากหลาย ส่งผลให้ความต้องการยางพาราที่เคยมีเพียง 391 ตัน ในปี ค.ศ. 1850 (เพิ่มขึ้นมาถึง 119,224 ตัน ในปี ค.ศ. 1914) ซึ่งในขณะนั้นแม้อังกฤษจะเป็นประเทศแรกๆ ที่บริโภคยางพารา แต่หลังจากปี ค.ศ. 1880 เป็นต้นมา ที่ตั้งของประเทศที่บริโภคยางพารามากที่สุด ได้เปลี่ยนจากยุโรปมาเป็นอเมริกา เมื่อสหรัฐอเมริกาได้กลายมาเป็นประเทศที่บริโภคยางพารามากที่สุดและเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ดังนั้นนับตั้งแต่เริ่มมีการผลิตยางพาราในช่วงปี ค.ศ. 1870-1890 ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของการผลิตยางพาราหลักๆ จึงยังคงอยู่ที่บราซิลและลุ่มน้ำอเมซอนในอเมริกาใต้ โดยได้ผลผลิตมาจากต้นยางที่มีอยู่ในธรรมชาติ นอกจากนี้ นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1898 เรื่อยมา ผลปรากฏว่าไม่ได้มีแต่เฉพาะป่าอเมซอนเท่านั้น ที่มีต้นยางพารา แต่ได้มีการค้นพบต้นยางพาราธรรมชาติในพื้นที่อื่นๆ มากขึ้น ทั้งในและนอกภูมิภาค อาฟริกา อเมริกากลาง อเมริกาใต้ หรือแม้แต่อินเดียเอง แตกต่างกันไปตามสายพันธุ์ ทำให้ในปี ค.ศ. 1890 ปริมาณยางพาราในตลาดโลกส่วนหนึ่งถูกผลิตโดยแอฟริกา แม้จะมีปริมาณไม่มากนักก็ตาม โดยในปี ค.ศ. 1914 ทั่วโลกบริโภคยางพารารวม 119,224 ตัน ในขณะที่สหรัฐ บริโภคยางพาราจำนวน 63,630 ตัน รองลงมาคืออังกฤษ 18,868 ตัน (Webster and Baulkwill, 1989)

การเริ่มต้นของสวนยางพาราเชิงพาณิชย์ในซีกโลกตะวันออก ต่อมาด้วยความต้องการยางพาราที่มีสูงขึ้นในตลาดโลก ได้ทำให้เริ่มมีการปลูกยางพาราขึ้นเองแทนที่จะนำมาจากต้นยางพาราที่มีอยู่ในธรรมชาติเพียงอย่างเดียว โดยเฉพาะการนำเอาเมล็ดพันธุ์จากอเมซอนไปปลูกยังพื้นที่อื่นๆ ผ่านการทดลองปลูกใน “สวนพฤกษศาสตร์” (botanical gardens) ของประเทศเจ้าอาณานิคม การขยายการปลูกยางพาราในพื้นที่แห่งใหม่ในซีกโลกตะวันออกได้เริ่มขึ้นครั้งแรกในซีลอนหรือลังกา (ปัจจุบันคือประเทศศรีลังกา) และประสบความสำเร็จจนสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้เมื่อประมาณปี ค.ศ. 1900 หลังจากนั้นมา ยางพาราจึงเริ่มขยายไปยังมาลายา ดัตช์อีสต์อินดีส (Netherlands East Indies) (ในปัจจุบันคืออินโดนีเซีย)

อินเดีย อินโดจีน และมาเลเซียตะวันออก ภายหลัง “มาลายา” ได้กลายเป็นพื้นที่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ผลิตยางพารามากที่สุดแทนบราซิล ดังนั้นในช่วงปี ค.ศ. 1900-1914 จึงเป็นช่วงของอุตสาหกรรมสวนยางพาราในแถบตะวันออก โดยในช่วงแรกสวนยางพาราส่วนใหญ่ถูกรอบครองโดยชาวยุโรป อย่างไรก็ตามต่อมาชาวเอเชียเริ่มเพิ่มการครอบครองสวนยางมากขึ้น โดยเฉพาะเกษตรกรรายย่อย และกลายเป็นผู้ผลิตยางธรรมชาติที่สำคัญของภูมิภาคแห่งนี้ แม้ในปัจจุบันการให้สัมปทานที่ดินกับบริษัทจะเริ่มถูกนำมาใช้ในบางประเทศก็ตาม ความสำเร็จของการทดลองปลูกยางพาราในพื้นที่ดั้งเดิม เริ่มทำให้ลักษณะที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ทางการผลิตยางพาราได้เปลี่ยนจากลุ่มน้ำอเมซอนในอเมริกาใต้ มาสู่พื้นที่หมู่เกาะในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Dean, 2002: 4) จากตะวันตกสู่ตะวันออก จากอเมริกาใต้สู่เอเชียในรูปแบบของสวนยางพาราเชิงพาณิชย์ (commercial rubber plantations) Slocomb (2007) ระบุว่าสวนยางพารา (rubber plantations) เป็นตัวอย่างของ “การสร้างอาณานิคมของระบบทุนนิยม” (capitalistic colonization) อย่างไรก็ตาม พื้นที่ปลูกยางพารายังคงถูกกำหนดด้วยปัจจัยทางภูมิศาสตร์ โดยเฉพาะปริมาณน้ำฝน พื้นที่ปลูกยางพาราตั้งเดิมยังคงอยู่ระหว่างละติจูดที่ 10 องศาเหนือและ 10 องศาใต้ เนื่องจากมีภูมิอากาศร้อนชื้น มีฝนตกเกือบตลอดทั้งปี เหมาะแก่การเจริญเติบโตของยางพารา (Li and Fox, 2012: 420; Fox and Castella, 2013: 159)

ในช่วงระยะเวลาเดียวกันกับที่ยางพาราในพื้นที่แห่งใหม่ในเอเชียเริ่มให้ผลผลิต หลังปี ค.ศ. 1990 เป็นต้นมา อุตสาหกรรมยางรถยนต์และยานยนต์เริ่มพัฒนาขึ้น การเกิดขึ้นของบริษัทรถยนต์อย่าง Ford ในปี ค.ศ. 1908 ในช่วงระยะเวลานั้น บราซิลในฐานะประเทศหลักที่ส่งออกยางพารา เริ่มให้ผลผลิตไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาด เนื่องด้วยเป็นการผลิตจากต้นยางพาราที่มีอยู่ในธรรมชาติ ดังนั้นชิลอน มาลายา และตามมมาด้วยพื้นที่อื่นๆ ภายใต้อาณานิคมของอังกฤษ ฮอลันดา และฝรั่งเศสที่เริ่มผลิตยางพาราเพื่อการส่งออกและผลผลิตได้เริ่มเข้ามาแทนที่ยางพาราที่ผลิตได้ในอเมริกาใต้ โดยในปี ค.ศ. 1914 เอเชียให้ผลผลิตยางพาราจำนวนถึง 74,330 ตัน แบ่งเป็นจากชิลอน 15,580 ตัน อินเดีย/พม่า 1,370 ตัน

มาลาया 47,180 ตัน บอร์เนียว/บรูไน/ซาราวักของอังกฤษ 900 ตัน อินเดีเยตะวันออกเฉียง
ของเนเธอร์แลนด์ 9,110 ตัน และอินโดจีน่า 190 ตัน (Webster and Baulkwill,
1989)

ช่วงปี ค.ศ. 1914-1945 ก่อนเกิดสงครามโลกครั้งที่สอง ความต้องการ
ยางพารายังคงมาจากอุตสาหกรรมรถยนต์เป็นหลัก สหรัฐอเมริกายังคงเป็นประเทศ
ที่บริโภคยางถึงร้อยละ 70 ของยางพาราที่มีอยู่ในโลกขณะนั้น อย่างไรก็ตามต่อมา
ความต้องการยางพาราของสหรัฐฯ ได้เริ่มลดลงเหลือเพียงร้อยละ 50 เนื่องจากมี
การเปลี่ยนแปลงที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของการบริโภคจากสหรัฐอเมริกาและยุโรปตะวัน
ตก มาเป็นแคนาดา ออสเตรเลีย ญี่ปุ่น อินเดีย และบราซิล ขณะที่การผลิตยางพารา
เริ่มมีมากเกินกว่าความต้องการ ประกอบกับการบริโภคที่เริ่มลดลง ได้นำมาสู่
มาตรการควบคุมการผลิตยางพาราในปี ค.ศ. 1920-1922 และ ค.ศ. 1929-1933
ทำให้เกิดความไม่มั่นคงในเรื่องราคาของพารา จนนำมาสู่การรวมตัวกันของประเทศ
ผู้ผลิตยางพาราและกลายมาเป็นต้นแบบที่นำมาสู่การรวมตัวกันขององค์กรยาง
ระหว่างประเทศจำนวนมากในปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม แม้การควบคุมการส่งออกจะ
ทำให้ราคาของพาราสูงขึ้น แต่การดำเนินการดังกล่าวได้กระตุ้นให้บริษัทผลิตรถยนต์
อย่าง Firestone หาพื้นที่ปลูกยางในลิเบีย Goodyear ในฟิลิปปินส์และ Ford
ในบราซิล นอกจากนี้ จากการคาดการณ์กันว่าจะเกิดสงครามขึ้นในอนาคต ได้ทำให้
สหรัฐฯ สหภาพโซเวียตและเยอรมนีเร่งรีบที่จะค้นคว้ายางสังเคราะห์ (synthetic
rubber) และเริ่มนำมาใช้ในปี ค.ศ. 1941 จนทำให้ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง
มีการผลิตยางสังเคราะห์เพื่อนำมาใช้ในตลาดโลกเพิ่มขึ้นจาก 125,000 ตันในปี ค.ศ.
1914 มาเป็น 1,504,000 ตันในปี ค.ศ. 1941 เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของ
ตลาดส่งผลให้ความต้องการยางธรรมชาติลดลง

มาเลเซีย : แหล่งผลิตยางพาราหลักในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หลัง
ปี ค.ศ. 1945 เป็นช่วงของการแบ่งส่วนแบ่งทางการตลาดระหว่างยางธรรมชาติและ
ยางสังเคราะห์ เป็นช่วงที่ยางสังเคราะห์ (synthetic rubber) ที่มีคุณภาพสูงเริ่ม
ปรากฏขึ้นในสงครามโลกครั้งที่สองและต่อมาได้เข้ามามีส่วนแบ่งทางการตลาดจาก
2 ใน 3 ของตลาดยางพารา ขณะเดียวกันในช่วงปี ค.ศ. 1946 ถึง ค.ศ. 1984 ที่ตั้ง

การบริโภคยางพาราเริ่มเปลี่ยนแปลงอีกครั้งเมื่อสหรัฐฯ เริ่มบริโภคยางลดลงจากร้อยละ 64 มาเป็นร้อยละ 21 ในขณะที่พื้นที่อื่นๆ มีการบริโภคยางเพิ่มมากยิ่งขึ้นไม่ว่าจะเป็นยุโรปตะวันตกที่เพิ่มจากร้อยละ 16 มาเป็นร้อยละ 20 ยุโรปตะวันออกจากร้อยละ 10.5 มาเป็นร้อยละ 23 โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศอุตสาหกรรมใหม่ในเอเชียอย่างญี่ปุ่นที่บริโภคยางพาราเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 1.2 มาเป็นร้อยละ 11 และจีนจากร้อยละ 0.5 มาเป็นร้อยละ 5 (Webster and Baukwill, 1989) การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก็เนื่องมาจากการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจโลกและการแผ่ขยายออกเชิงที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของการผลิตอุตสาหกรรมรถยนต์และยางรถยนต์ ที่ได้เปลี่ยนจากสหรัฐฯ และยุโรปตะวันตกมาเป็นพื้นที่ใหม่ทั่วโลก โดยเฉพาะในปี ค.ศ. 1986 อุตสาหกรรมยางรถยนต์เป็นอุตสาหกรรมที่ใช้ยางพารามากกว่าร้อยละ 50 ของการบริโภคยางพาราทั้งหมด สำหรับการผลิดยางธรรมชาตินั้น ในช่วงหลังปี ค.ศ. 1945 จนถึงปี ค.ศ. 1984 พบว่า ประเทศที่เป็นผู้ผลิดยางพารามากที่สุดได้แก่ มาเลเซีย อินโดนีเซีย และไทย ในขณะที่จีนเริ่มปรากฏตัวออกมาในฐานะผู้ผลิดยางพารา ส่วนอินเดียและศรีลังกาปริมาณการผลิตเพิ่มขึ้นไม่มากนัก (Webster and Baukwill, 1989) ใน ค.ศ. 2010 เอเชียเป็นแหล่งผลิดยางพาราที่ใหญ่ที่สุดของโลก คือ เป็นผู้ผลิดยางพาราถึงร้อยละ 93 ของปริมาณการผลิตทั้งหมด (Thongyou, 2014) อย่างไรก็ตาม ราคายางธรรมชาติยังคงผันผวนขึ้นลงไปตามปัจจัยทางเศรษฐกิจและการเมือง การพัฒนาเทคโนโลยีราคาน้ำมัน โดยเฉพาะการเติบโตของอุตสาหกรรมยานยนต์ในแต่ละประเทศ

ไทย : การเปลี่ยนแปลงที่ตั้งการผลิตจากมาเลเซียสู่ไทย นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 2000 เป็นต้นมา ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของการผลิดยางพาราในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้เปลี่ยนจากมาเลเซียมาเป็นประเทศไทย ประเทศไทยกลายเป็นประเทศที่ผลิดยางธรรมชาติมากที่สุดในโลก อาทิ ปี ค.ศ. 2010 ไทยผลิดยางธรรมชาติได้จำนวนหนึ่งในสามหรือร้อยละ 34 ของยางธรรมชาติที่ผลิดได้ทั้งหมดทั่วโลก ตามมาด้วยประเทศอินโดนีเซีย (The Thai Rubber Association, 2011) ส่วนประเทศมาเลเซียตกมาอยู่อันดับที่ 4 เนื่องจากหันไปเน้นการนำเข้าวัตถุดิบแทน โดยเฉพาะการนำเข้ายางธรรมชาติจากไทยและเวียดนาม โดย ในช่วง 2 ทศวรรษ

ที่ผ่านมา ประเทศมาเลเซียลดการปลูกยางพาราและหันไปปลูกปาล์ม และเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์ยาง เนื่องจากปาล์มให้ผลผลิตที่เร็วกว่าและราคาสูงกว่ายางพารา ผู้ปลูกยางในมาเลเซียจึงตัดต้นยางทิ้งเพื่อปลูกปาล์มน้ำมัน (The Office of Industrial Economics, 2011)

นอกจากนี้ความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณการผลิตยางธรรมชาติกับปริมาณการส่งออกยางธรรมชาติสุทธิของประเทศในภูมิภาคนี้ ยังสะท้อนให้เห็นว่าการผลิตยางธรรมชาติเน้นไปที่การส่งออกเป็นหลัก ยกเว้นประเทศจีนที่ผลผลิตทั้งหมดใช้บริโภคภายในประเทศ โดยเฉพาะประเทศไทยที่ยังคงเป็นประเทศที่มีการส่งออกยางธรรมชาติมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 34 ของปริมาณการส่งออกทั้งหมด (ค.ศ. 2010) ส่วนประเทศที่ส่งออogyางธรรมชาติในลำดับรองลงมา ได้แก่ อินโดนีเซีย มาเลเซีย และเวียดนาม นอกจากนี้ยังมีประเทศศรีลังกา อินเดียและพม่าที่แม้จะมีปริมาณการผลิตไม่มากนักแต่ก็อยู่ในลำดับต้นๆ ของประเทศที่ส่งออogyางธรรมชาติ ด้วยเหตุนี้ภูมิศาสตร์การผลิตยางพาราในปัจจุบันจึงได้เปลี่ยนจากดินแดนตะวันตกมาเป็นดินแดนตะวันออกอย่างถาวร

เช่นเดียวกับที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของการผลิตที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของการบริโภคยางพาราก็ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปด้วยเช่นเดียวกัน เมื่อประเทศทางตะวันออกอย่างจีนได้กลายมาเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ที่บริโภคยางธรรมชาติมากที่สุดในโลก แทนที่สหรัฐอเมริกาต่อเนื่องยาวนานมากกว่า 10 ปี โดยในปี ค.ศ. 2010 จีนกลายเป็นประเทศที่บริโภคยางธรรมชาติมากกว่าสหรัฐฯ โดยจีนบริโภคยางธรรมชาติ 3,646,000 ตัน ส่วนสหรัฐฯ บริโภคยางธรรมชาติเพียง 925,500 ตัน (The Thai Rubber Association, 2011) และสิ่งที่ต้องยอมรับคือการเติบโตของ “อุตสาหกรรมการผลิตรถยนต์” ยังคงเป็นเงื่อนไขหลักที่นำมาซึ่งความต้องการยางธรรมชาติ การพัฒนาเศรษฐกิจด้านอื่นของจีน ทำให้การผลิตยางพาราภายในประเทศเองไม่เพียงพอสำหรับการบริโภค จีนจึงต้องเป็นทั้งผู้ผลิตและผู้นำเข้ายางพารา ทำให้จีนกลายมาเป็นผู้บริโภคยางธรรมชาติที่สำคัญของโลก การเปลี่ยนแปลงการบริโภคยางธรรมชาติของจีนจึงกลายมาเป็นเงื่อนไขสำคัญที่มีผลต่ออุปสงค์และอุปทานของตลาดยางพาราโลก โดยเฉพาะในเรื่องของ “ราคา”

ระยะที่ 2 การเข้ามาของยางพาราในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงและการเปลี่ยนแปลงที่ตั้งทางการผลิตจากหมู่เกาะและชายฝั่งสู่พื้นที่ตอนในภาคพื้นทวีป จากพื้นที่ที่เหมาะสมสู่พื้นที่ที่เคยคิดว่าไม่เหมาะสม

ข้อมูลปลูกยางพาราที่ Li and Fox (2012) ได้เก็บรวบรวมในช่วงระหว่างปี ค.ศ. 2007-2009 ได้แสดงให้เห็นว่าพื้นที่ปลูกยางพาราในพื้นที่แผ่นดินใหญ่ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Mainland Southeast Asia) ไม่ได้มีอยู่แต่เฉพาะในพื้นที่ดั้งเดิมบริเวณชายขอบคาบสมุทรเหมือนที่เราเคยเข้าใจเท่านั้น แต่พื้นที่เพาะปลูกยางพาราได้แพร่กระจายเข้าไปยังพื้นที่ที่เคยถูกทำให้เชื่อกันว่า “ไม่เหมาะสมสำหรับปลูกยางพารา” (non-traditional rubber tree growing areas) เป็นพื้นที่ที่เคยเป็นชายขอบของการปลูกยางพารา โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ในแถบอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงอย่างมณฑลยูนนานและเขตปกครองตนเองกว่างซีจ้วงของจีนที่มีอากาศหนาวเย็น พม่า ไทย ลาว กัมพูชา และเวียดนาม ซึ่งในปัจจุบัน (ค.ศ. 2008) กลับมีพื้นที่ปลูกยางใหม่จำนวนถึง 6,314,712 ไร่ (Li and Fox, 2012)

สำหรับคำอธิบายว่าด้วยการเข้ามาของยางพาราในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงในครั้งนี้ ผู้เขียนอาศัยการสืบหาหลักฐานจากงานวิชาการ ที่ได้มีการศึกษาไว้ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ทั้งในและต่างประเทศ ผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์จนสรุปได้ว่า ยางพาราได้เข้ามาสู่ภูมิภาคแห่งนี้ใน 3 ลักษณะด้วยกันได้แก่ (1) การเข้ามาของยางพาราในมณฑลยูนนานของประเทศจีน : จาก “ฟาร์มของรัฐ” สู่ “การพัฒนาสวนยางพาราในชนบท” และ “การพัฒนาสวนยางข้ามพรมแดน” ความต้องการที่จะสร้างความมั่นคงด้านยางพาราให้กับอุตสาหกรรมของประเทศ (2) การเข้ามาของยางพาราในพื้นที่ปลูกยางแห่งใหม่ : การขยายพื้นที่การผลิตเพื่อการส่งออก และ (3) การเข้ามาของยางพาราในประเทศลาว : การขยายตัวของบริษัทข้ามชาติข้ามพรมแดนรัฐชาติ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) การเข้ามาของยางพาราในมณฑลยูนนานของประเทศจีน : จาก “ฟาร์มของรัฐ” สู่ “การพัฒนาสวนยางพาราในชนบท” และ “การพัฒนา

สวนยางข้ามพรมแดน” ความต้องการที่จะสร้างความมั่นคงด้านยางพาราให้
กับอุตสาหกรรมของประเทศ ในวงการยางพารา จีนเป็นประเทศในเอเชียที่มัก
ถูกนำเสนอภาพที่แตกต่างกัน ได้แก่ ภาพของ “พระเอก” ในฐานะที่เป็นผู้นำของ
ประเทศที่บริโภคยางพารามากที่สุดในโลก สัมพันธ์กับการเป็นประเทศที่ผลิตยาง
รถยนต์ปริมาณที่สูงที่สุดในโลก (Department of International Economic Affairs,
n.d.: 1; Khamsi, 2013: 1; Li and Fox, 2012) ภาพของ “ผู้ทรงอิทธิพล” ที่มีอำนาจ
ทั้งโดยตรงและโดยอ้อมต่อการขึ้นลงของราคายางพาราโลกและจำนวนเงินใน
กระเป๋าของเกษตรกรผู้ปลูกยางพาราในพื้นที่ต่างๆ ในทางกลับกัน จีนก็ถูกนำเสนอ
ในภาพของ “ผู้ร้าย” ที่ถูกประทับตราว่าเป็นประเทศที่ทำให้เกิดการสูญเสียพื้นที่ป่า
การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพและการสูญเสียความมั่นคงทางอาหารใน
ภูมิภาคแห่งนี้ ที่ทำให้เกิดข้อถกเถียงทางวิชาการอย่างเข้มข้นในทศวรรษนี้ ทั้งนี้
การเข้ามาของยางพาราในเขตสิบสองปันนา มลฑลยูนนานเมื่อปี ค.ศ. 1948
(Fu et al., 2009) ถือเป็นพื้นที่ปลูกยางพาราแห่งใหม่แห่งแรกๆ ในอนุภูมิภาคสุ
มาตราโดยสามารถแบ่งการพัฒนาสวนยางพาราในพื้นที่ดังกล่าวได้เป็น 3 รูปแบบ
ได้แก่ การพัฒนาในรูปแบบ “ฟาร์มของรัฐ” (state farm) การพัฒนาสวนยางพาราใน
ชนบท (rural rubber plantation) (Fu et al., 2009) และการพัฒนาสวนยางพารา
ข้ามพรมแดน โดยการพัฒนาสวนยางพาราในชนบทนั้น Fu et al. (2009) ระบุว่า
ประมาณปี ค.ศ. 1964 ได้มีการพัฒนาสวนยางพาราขึ้นในชนบท ซึ่งสามารถจำแนก
ได้เป็น 3 ช่วงเวลา ได้แก่ ช่วงแรกเป็นช่วงเริ่มต้นของการสร้างสวนยางพาราใน
ชนบทตั้งแต่ปี ค.ศ. 1964 ที่มีสวนยางในชนบทเพียง 174 ไร่ อย่างไรก็ตาม
หลังจากนั้นมาฟาร์มของรัฐได้กลายมาเป็นกลไกหลักที่นำยางพาราเข้าไปในพื้นที่
ชนบท ด้วยการแนะนำส่งเสริมจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ จนในปี ค.ศ. 1967 พื้นที่ชนบท
มีสวนยางเพิ่มมากขึ้นเป็น 6,109.8 ไร่ ช่วงที่สอง เช่นเดียวกับกรณีของพื้นที่อีสาน
ในประเทศไทย แม้รัฐจะได้ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการปลูกยางพารา แต่หลังจาก
ปลูกไปแล้วกลับพบปัญหาเกษตรกรละทิ้งสวนยางพารา ขาดการดูแลรักษา ที่มี
สาเหตุมาจากปัญหาความยากลำบากในดูแลที่ต้องใช้เทคโนโลยีสูง โดยเฉพาะ
อย่างยิ่งในช่วงก่อนเปิดหน้ายาง เนื่องจากเป็นช่วงที่เกษตรกรยังไม่มียางได้

เกษตรกรมักขาดความมั่นใจ บางหมู่บ้านตัดสินใจโค่นต้นยางพาราทิ้งนำเอามาทำฟืน มีบางหมู่บ้านที่ยอมรับยางพารา แต่การยอมรับดังกล่าวก็เนื่องจากมองว่าเป็นภาระหน้าที่ทางการเมืองมากกว่าที่จะยอมรับเพราะเห็นคุณค่าของยางพารา ทำให้ในปี ค.ศ. 1978 จีนเหลือพื้นที่ปลูกยางพาราในชนบทเพียง 4,362.6 ไร่ ลดลงปีละ 159 ไร่ (Fu et al., 2009) ส่วนช่วงที่สาม แม้ในช่วงปี ค.ศ. 1958-1982 ที่ดินทั้งหมดจะเป็นกรรมสิทธิ์ของรัฐ โดยเกษตรกรรวมไปถึงกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่ทำงานอยู่ภายใต้ระบบคอมมูน ซึ่งรัฐให้ความสำคัญกับการควบคุมแรงงานมากกว่าที่ดินในฐานะปัจจัยการผลิตที่สำคัญ (Chinnak, 2013: 11) แต่ในช่วงปี ค.ศ. 1978-1983 รัฐได้ดำเนินนโยบายระบบความรับผิดชอบของครัวเรือน (The Household Responsibility System) ซึ่งมีลักษณะที่สำคัญ 2 ประการ ได้แก่ ประการแรกได้มีการยกเลิกระบบเกษตรกรรมแบบนารวมด้วยการเพิ่มบทบาทของครัวเรือนเกษตรกรในฐานะผู้ประกอบการที่ทำหน้าที่จัดการดูแลผลผลิตและชีวิตของตนเอง ประการที่สองรัฐได้แจกจ่ายที่ดินเพื่อการเกษตรแก่เกษตรกรแต่ละราย ส่วนพื้นที่ป่าทั้งหมดตกอยู่ภายใต้การดูแลของรัฐ เช่น ในกรณีของมณฑลยูนนานเองได้มีนโยบาย “liangshanyidi” (การถือครองพื้นที่ป่าและพื้นที่ไร่เลื่อนลอย) เพื่อให้เกิดความชัดเจนระหว่างพื้นที่ป่าและพื้นที่ไร่เลื่อนลอย โดยอาศัยเอกสารการถือครองที่ดินการจำแนกขอบเขตป่าและการใช้ที่ดิน นโยบายดังกล่าวจึงเป็นการรักษาระดับของป่าไม้ไม่ให้ลดลงไปกว่าเดิม ขณะเดียวกันก็รักษาระดับของพื้นที่ทำไร่เลื่อนลอยไม่ให้เพิ่มมากยิ่งขึ้น นโยบายเหล่านี้จึงเป็นการเปลี่ยนการจัดการป่าจากรัฐสู่ปัจเจกเพื่อฟื้นฟูป่า การปฏิรูปในลักษณะนี้ได้ทำให้ปัจเจกบุคคลเป็นทั้งเจ้าของที่และเป็นผู้ดูแลรักษาป่าส่วนรวมในลักษณะของการทำสัญญาเช่า (Fox and Castella, 2013: 6; Chinnak, 2013: 11) ส่วนการพัฒนาสวนยางพาราข้ามพรมแดน แม้จีนจะมีพื้นที่ปลูกยางพาราได้ราว 6.5 ล้านไร่ สามารถผลิตยางพาราได้เองและเพิ่มปริมาณขึ้นทุกๆ ปี อาทิ ในปี ค.ศ. 2011 จีนสามารถผลิตยางธรรมชาติได้จำนวน 707,000 ตัน เพิ่มจากปี ค.ศ. 2007 จำนวน 117,000 ตัน เพิ่มขึ้นร้อยละ 19.8 โดยผลิตได้เป็นอันดับหกของโลกรองจากเวียดนาม ในช่วงระหว่างปี ค.ศ. 2005-2012 มีการขยายพื้นที่เพาะปลูกในประเทศไปแล้วราวปีละ 260,000 ไร่ก็ตาม

(Khamisi, 2013: 1; International Rubber Study Group, อ้างถึงใน Research and Development Center for Thai Rubber Industry, 2013) แต่เนื่องจากพื้นที่ที่เหมาะสมในการปลูกยางพาราของจีนมีจำกัด ในขณะที่จีนมีปริมาณการใช้ยางธรรมชาติและยางสังเคราะห์มากที่สุดในโลก จึงทำให้จีนมีความสามารถในการพึ่งพาผลผลิตของตัวเองอยู่ในระดับต่ำ ส่งผลให้จีนมีนโยบายที่จะลงทุนขยายสวนยางพาราในต่างประเทศด้วยการส่งเสริมให้ผู้ประกอบการในประเทศออกไปลงทุนยังประเทศเพื่อนบ้านผ่านยุทธศาสตร์ “Going Global” อาทิ กัมพูชา ลาว พม่า และเวียดนาม (Khamisi, 2013: 1) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในลาวที่บริษัทจากมณฑลยูนนานได้เข้ามาทำเกษตรพันธสัญญา (contract-farming) กับเกษตรกรรายย่อยทางตอนเหนือของลาว (Lueangaramsi, 2011: 468) ส่วนประเทศไทยนั้น แม้จีนจะไม่ได้เข้ามาลงทุนเอง แต่ความต้องการยางพาราของจีนได้ส่งผลทางอ้อมให้ไทยขยายพื้นที่ปลูกยางไปภูมิภาคอื่นๆ โดยเฉพาะภาคอีสานและภาคเหนือซึ่งผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงต่อไป

2) การเข้ามาของยางพาราในพื้นที่ปลูกยางแห่งใหม่ : การขยายพื้นที่การผลิตเพื่อการส่งออก การเข้ามาของยางพาราในพื้นที่ของไทย เวียดนาม กัมพูชา และพม่า นั้น เป็นกรณีของการขยายพื้นที่ปลูกยางจากพื้นที่ดั้งเดิมที่ “เหมาะสม” ไปสู่พื้นที่แห่งใหม่ที่เคย “ไม่เหมาะสม” จากตอนล่างสู่ตอนบน จากชายขอบสู่ตอนใน โดยเฉพาะการขยายตัวของยางพาราในภาคอีสาน พื้นที่ปลูกยางใหม่ในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนขอสรุปการเข้ามาของยางพาราในประเทศต่างๆ ได้ดังนี้¹

2.1) การเข้ามาของยางพาราในภาคอีสานของไทย การเข้ามาของยางพาราอีสานสามารถแบ่งได้เป็น 3 ช่วง ได้แก่ ช่วงแรก เป็นช่วงของการทดลองปลูกยางในภาคอีสาน (ก่อนปี ค.ศ. 1987) เป็นการทดลองปลูกทั้งแบบ “ไม่เป็นวิชาการ” หรือ “ไม่เป็นทางการ” ซึ่งส่วนใหญ่ทำโดยประชาชนทั่วไป อาทิ สวนยางในตำบลโนนสำเริง อำเภอกันทรลักษณ์ จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งคาดว่าปลูกมาก่อน

¹ ผู้อ่านสามารถศึกษาเพิ่มเติมได้จาก ดุษฎีนิพนธ์เรื่อง “เศรษฐกิจใหม่สวนยาง”: การเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีพของครัวเรือนชาวนาในลุ่มน้ำห้วยคอง หนองที่ 3 “อีสาน”: การเข้ามาของยางพารา (Thongpan, 2015: 81-146)

ปี ค.ศ. 2007 โดยปลูกครั้งแรกหลายสิบไร่ แต่ต่อมาถูกโค่นเปลี่ยนมาทำไร่ข้าวโพด แต่ยังคงเหลือต้นยางในขณะที่ยังสำรวจประมาณ 20 ต้น ต้นยางพาราที่วิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา วิทยาเขตเกษตรสุรินทร์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ต้นยางพื้นเมืองริมทางหลวงถนนสายร้อยเอ็ดมหาสารคามที่คาดว่าปลูกมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1965 จำนวน 1 ต้น ต้นยางพื้นเมืองนิคมสร้างตนเองนิคมคำสร้อย อำเภอ นิคมคำสร้อย จังหวัดนครพนม คาดว่าปลูกครั้งแรกมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1958 เหลือเพียง 8 ต้นจากที่ปลูก 2 ไร่ ต้นยางพื้นเมืองที่บ้านซัง อำเภอคำชะอี จังหวัด นครพนม คาดว่าปลูกในปี ค.ศ. 1960 จำนวน 1 ต้น ต้นยางพื้นเมืองที่บ้าน โนนสำราญ หมู่ที่ 14 ตำบลปากคาด อำเภอปากคาด จังหวัดหนองคาย ปลูกไว้ ประมาณปี ค.ศ. 1975-1976 จำนวน 1 ต้น และในพื้นที่อื่นๆ ทั้งในจังหวัดเลย จังหวัด อุตรดิตถ์ และจังหวัดอุทัยธานี ดังนั้น การปลูกยางพาราดังกล่าวส่วนใหญ่ จึงเป็นการ “ทดลองปลูก” เป็นการปลูกแบบ “ทิ้งๆ ขว้างๆ” สำหรับการทดลองปลูก อย่าง “เป็นวิชาการ” หรือ “เป็นทางการ” นั้น เริ่มต้นในปี ค.ศ. 1978 เมื่อเกิด เหตุการณ์ที่ทำให้ภาครัฐต้องเริ่มตัดสินใจที่จะส่งเสริมให้มีการทดลองปลูกยางใน ภาคอีสานอย่างจริงจัง อาทิ วิกฤตการณ์น้ำมันในปี ค.ศ. 1973 ทำให้ยางธรรมชาติ ถูกนำเข้าแทนยางสังเคราะห์ ทำให้ยางพาราถูกมองว่า “เป็นพืชที่มีอนาคตสดใส” และ “เป็นโอกาสทองที่จะเร่งรัดการผลิตยางเพื่อป้อนความต้องการของตลาดใน อนาคต” จากความคิดดังกล่าวได้นำมาสู่การสนับสนุนให้มีการปลูกยางพาราในพื้นที่ แห่งใหม่ ซึ่งพื้นที่หนึ่งก็คือ “อีสาน” ผ่านเหตุผลนานาประการไม่ว่าจะเกิดจากการที่ ประชาคมเศรษฐกิจยุโรปซึ่งเป็นตลาดหลักของมันสำปะหลังได้ขอลดปริมาณการนำ เข้ามันสำปะหลัง ประกอบกับได้มีการวิเคราะห์กันว่าในระยะยาว เกษตรกรจะ ประสบกับปัญหาการลดลงของผลผลิตจนไม่คุ้มกับค่าแรงและการลงทุน ทำให้รัฐมี โครงการปลูกยางแทนมันสำปะหลัง รวมไปถึงเหตุผลที่ว่าพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียง เหนือและภาคตะวันออกมีการปลูกมันสำปะหลังติดต่อกันมาเป็นเวลานานทำให้ดิน มีความอุดมสมบูรณ์น้อยลง ยางพาราจึงเข้ามาเป็นตัวเลือกแทนมันสำปะหลัง นอกจากนี้ “อีสาน” ยังเป็น “เขตปลอดภัย” จากโรคใบไหม้ในยางพาราหนึ่งเดียวใน ภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ ผนวกกับการพัฒนางานวิจัยทางเกษตรที่ทำให้ยางพารา

สามารถปลูกได้ใน “ดิน” และ “ภูมิอากาศ” แห่งแล้งอย่างภาคอีสาน นับตั้งแต่นั้นมา “รัฐ” ได้กลายมาเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะของยางพาราจากเดิมที่เคยเข้าใจกันว่า “ยางพาราปลูกไม่ได้ในภาคอีสาน” มาเป็น “ยางพาราปลูกได้ดีในภาคอีสาน” ผ่านกลไกที่เรียกกันว่า “การวิจัยและพัฒนา” โดยเฉพาะการริเริ่มปลูกยางพาราในพื้นที่ของกรมประมงสงขลา ภายในพื้นที่ของนิคมสร้างตนเอง 3 จังหวัด ได้แก่ นิคมสร้างตนเองโพธิ์พิสัย อำเภอโพธิ์พิสัย จังหวัดหนองคาย นิคมสร้างตนเองบ้านกรวด จังหวัดบุรีรัมย์ และนิคมสร้างตนเอง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ผลการทดลองดังกล่าวยังพบว่า ยางพาราสามารถปลูกได้ดีในอีสานจึงทำให้เกิด “ความเชื่อมั่น” และเกิด “การตื่นตัว” ในการปลูกยางพาราจนกลายมาเป็นจุดเริ่มต้นของการส่งเสริมการปลูกยางพาราในภาคอีสานและตามมาด้วยการทดลองของหน่วยงานอื่นๆ ติดตามมา สำหรับช่วงที่สองนั้นเป็นห้วงของการเข้ามาส่งเสริมการปลูกยางพาราโดยรัฐ (ค.ศ. 1988-2006) ภายหลังจากห้วงของการทดลองปลูกยางมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1978 จนได้ข้อสรุปว่า “ยางพาราสามารถปลูกได้ในภาคอีสาน” ผนวกกับภาพของการเป็น “พืชเศรษฐกิจ” ที่ “ทำรายได้เข้าประเทศสูง” จนถูกกำหนดให้เป็นเครื่องมือหลักที่จะแก้ปัญหาความยากจนให้กับคนอีสาน นอกจากนี้ยางพารายังถูกสร้างให้เป็นภาพแทนของ “ป่า” ที่จะช่วยทำให้สภาพแวดล้อมของอีสานดีขึ้น รัฐจึงตัดสินใจใช้ยางพาราเพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาอีสาน ผ่านโครงการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นโครงการเร่งรัดการปลูกยางพาราเพื่อกระจายรายได้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โครงการอีสานเขียว โครงการสงเคราะห์ปลูกยางพาราแก่ผู้ที่ไม่มีส่วนอย่างมาก่อน ตาม “พระราชบัญญัติกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง พ.ศ. 2503 และ พ.ศ. 2530 มาตรา 21 ทวิ ปี พ.ศ. 2532-2536” ตามมาด้วยโครงการปลูกยางพาราในที่แห่งใหม่ ระยะที่ 2 (ค.ศ. 1997-2001) และระยะที่ 3 (ค.ศ. 2010- ค.ศ. 2012) โครงการนำร่องการปลูกยางพาราในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและโครงการดำเนินการปลูกยางพาราเพื่อยกระดับรายได้และความมั่นคงให้แก่เกษตรกรในแหล่งปลูกยางใหม่ซึ่งมี 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 ปี ค.ศ. 2004-2006 ระยะที่ 2 ปี ค.ศ. 2006-2010 และระยะที่ 3 ปี ค.ศ. 2010-2012 แต่ที่ต้องหยุดอยู่ที่ระยะที่ 1 เมื่อเกิดการฟ้องร้องในคดีทุจริตกล่าวอ้างจนต้อง

“ปิดตำนาน” การเข้ามาขยายพื้นที่ปลูกยางพาราโดยหน่วยงานนับตั้งแต่นั้นมา ส่วนช่วงสุดท้ายนั้น เป็นช่วงการขยายตัวของการปลูกยางพาราโดยเกษตรกรรายย่อยและนายทุนรายใหญ่ (ค.ศ. 1997 - ปัจจุบัน) หลังจากผ่านการพิสูจน์แล้วว่า “ยางพาราปลูกได้ในภาคอีสาน” ผลผลิตและรายได้ที่ได้จากการเก็บเกี่ยวผลผลิตจากยางรุ่นแรก ได้ทำให้เกษตรกรคนอื่นๆ ที่ไม่มั่นใจเริ่มหันมาปลูกยางพารา ผนวกกับราคายางพาราที่เพิ่มสูงขึ้นนับตั้งแต่ปี ค.ศ. 2002 โดยเฉพาะในปี ค.ศ. 2011 ที่ราคาพุ่งขึ้นสูงเกินกว่า 100 บาท พื้นที่ปลูกยางพาราในภาคอีสานจึงขยายตัวอย่างรวดเร็ว โดยในปี ค.ศ. 2011 ภาคอีสานมีพื้นที่ปลูกยางจำนวน 3,477,303 ไร่ เปิดกรี๊ดแล้ว 1,425,172 ไร่ ด้วยเหตุนี้ “รายได้” จากยางพาราและ “ราคายางพารา” จึงได้กลายมาเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เกิดการขยายตัวของพื้นที่ปลูกยางพาราในภาคอีสาน ทำให้ช่วงตั้งแต่ปี ค.ศ. 1997 จนถึงปัจจุบันเป็นช่วงของการขยายตัวของการปลูกยางพาราโดยเกษตรกรรายย่อยและนายทุนรายใหญ่ในภูมิภาคแห่งนี้

2.2) การเข้ามาของยางพาราในภาคเหนือของไทย สำหรับการขยายตัวของยางพาราที่เข้ามาสู่ภาคเหนือของไทยนั้น งานของ Santasombat และ Siriphon (2013: 155-156) ได้ชี้ให้เห็นว่า ยางพาราเข้ามาในภาคเหนือตอนบนนับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1981 และการเข้ามาครั้งแรกก็เป็นไปในลักษณะเดียวกันกับภาคอีสาน กล่าวคือ เริ่มต้นจากการทดลองปลูกโดยชาวบ้านที่เคยมีประสบการณ์เป็นการปลูกแบบไม่เป็นทางการด้วยการปรับเปลี่ยนสวนผลไม้และที่ไร่เชิงเขา ต่อมาในปี ค.ศ. 1995 ได้มีการทดลองปลูกยางพาราโดยรัฐซึ่งได้แก่ สำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง (สกย.) ในพื้นที่จังหวัดน่านและได้เริ่มเข้ามาทดลองปลูกยาง จนกระทั่งเริ่มปลูกอย่างเป็นทางการในจังหวัดน่าน หลังจากนั้น ยางพาราได้เข้ามาในภาคเหนือตอนบนอีกระลอกหนึ่ง เมื่อประมาณกลางปี ค.ศ. 1997 เมื่อราคายางเพิ่มสูงขึ้นทำให้ในปี ค.ศ. 2003 รัฐบาลมีมติให้ขยายพื้นที่ปลูกยางออกไปในทุกภาครวมไปถึงภาคเหนือ ภายใต้โครงการปลูกยางพาราในแหล่งปลูกยางใหม่ระยะที่ 1 (ค.ศ. 2004-2006) จำนวน 1 ล้านไร่ จำแนกเป็นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 7 แสนไร่ และภาคเหนือ 3 แสนไร่ จากนั้นมายางพาราก็ได้ขยายไปทั่วภาคเหนือ ทั้งนี้ Santasombat and Siriphon, 2013 (2012: 155-156) ได้สรุปว่า เงื่อนไขที่

ทำให้การปลูกยางพาราในภาคเหนือตอนบนเกิดการขยายตัว ก็เนื่องมาจาก (1) เงื่อนไขจากการส่งเสริมเชิงนโยบายของรัฐบาล โดยรัฐได้เน้นให้เกิดการขยายพื้นที่และการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ปลูกยางจากภาคใต้ไปยังภาคอื่นๆ (2) เงื่อนไขทางเศรษฐกิจของเกษตรกรรายย่อยเองที่ต้องการเปลี่ยนที่ดินจากสวนผลไม้ พืชไร่ และพืชอื่นๆ มาเป็นยางพารา โดยมองว่ายางพาราเป็นทางเลือกที่ดีกว่าพืชชนิดอื่นๆ และ (3) เงื่อนไขทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมที่เป็นเขตไหล่เขามีสลักษณะทางกายภาพเหมาะสมสำหรับปลูกยาง ขณะเดียวกันก็เชื่อว่ายางพาราจะช่วยเป็นแนวกันไฟป่า ป้องกันดินถล่ม ช่วยเพิ่มปริมาณฝนที่ทำให้สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศดีขึ้น

2.3) การเข้ามาของยางพาราในเวียดนามและกัมพูชา ในส่วนของเวียดนามและกัมพูชานั้น จากสถิติผลผลิตยางพาราธรรมชาติในปี ค.ศ. 2011 แสดงให้เห็นว่า เวียดนามมีผลผลิตยางพาราอยู่ในลำดับที่ 6 ของโลก โดยมีผลผลิต 812,000 ตัน ในขณะที่พม่าอยู่ในลำดับที่ 10 มีผลผลิต 125,000 ตัน ส่วนกัมพูชาอยู่ในลำดับที่ 16 จำนวน 55,000 ตัน (International Rubber Study Group cited in Research and Development Center for Thai Rubber Industry, 2013) อย่างไรก็ตาม ยางพาราได้เข้ามาอยู่ในสองประเทศนี้นับตั้งแต่สมัยอาณานิคม โดยเริ่มในเวียดนามก่อนเป็นลำดับแรก ภายหลังจากตกเป็นรัฐอาณานิคมของฝรั่งเศส การแสวงหาผลประโยชน์โดยผ่านบริษัทฝรั่งเศสที่เข้ามาลงทุนกิจการในอินโดจีน ทั้งเพื่อจัดหาวัตถุดิบและแรงงานราคาถูก การลงทุนของฝรั่งเศสได้มุ่งไปที่สินค้าส่งออก รวมไปถึงยางพารานอกเหนือจากถ่านหินและแร่ธาตุ โดยฝรั่งเศสได้ลงทุนโดยตรงในเรื่องสวนยางพาราด้วยการเร่งปลูกยางพาราบนที่ราบสูงที่อุดมสมบูรณ์ในโคชินจีนรวมถึงเขมร บริษัทฝรั่งเศสรวมถึงบริษัทมิชลินต่างได้รับส่วนแบ่งที่ดินจำนวนมากเพื่อปลูกยางพารา ทำให้ในปี ค.ศ. 1924 เวียดนามมีพื้นที่ปลูกยางถึง 15,000 เฮกตาร์ และเพิ่มขึ้นในปี ค.ศ. 1930 เป็น 120,000 เฮกตาร์ รวมไปถึงการใช้แรงงานจากกรรมกรอีก 3,000-80,000 คน ในปี ค.ศ. 1915 เวียดนามมีผลผลิตยางพารา 298 ตันและเพิ่มเป็น 10,309 ตันในปี ค.ศ. 1929 (Wian Khakwian, 1987/2009) ดังนั้นที่ราบสูงในโคชินจีนจึงเป็นพื้นที่เพาะปลูกยางดั้งเดิมของเวียดนาม

เมื่อรัฐเริ่มมีการผลิตและการจัดการที่ดี มีการใช้พันธุ์ยางที่ดีและให้ผลผลิตสูง ส่งผลให้เกิดการขยายพื้นที่ปลูกยางไปยังแหล่งเพาะปลูกแห่งใหม่ทางตอนเหนือที่ผลิตโดยเอกชนและเกษตรกรรายย่อย ราคายางที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่องทำให้บริษัทต่างๆ ในประเทศลงทุนขยายพื้นที่ปลูกยางพาราใหม่ ทั้งในและต่างประเทศที่อยู่ใกล้เคียงอย่างลาวและกัมพูชาในรูปแบบของบริษัทข้ามชาติและบริษัทร่วมลงทุน อาทิเช่น บริษัท Viet-Lao บริษัท Daklak Rubber บริษัท Dau Tieng บริษัท Quang Minh Rubber Production Joint Stock Co บริษัท Quasa Geroco Joint Stock Rubber Co ที่เข้าไปลงทุนปลูกยางพาราในลาว (Lueangaramsi, 2011: 469) โดยเฉพาะกลุ่มผู้ผลิตยางธรรมชาติ Vietnam Rubber Group และบริษัท Daklak Rubber ซึ่งในช่วงระหว่างปี ค.ศ. 2005-2006 Vietnam Rubber Group ได้เข้าไปลงทุนปลูกยางพาราในลาวประมาณ 48,125 ไร่ และมีเป้าหมายที่จะปลูกยางพาราในลาวอีก 625,000 ไร่ นอกจากนี้ในปี ค.ศ. 2007 ยังได้มีการสำรวจดินและเลือกพื้นที่ปลูกยางพาราอีก 625,000 ไร่ และเริ่มปลูกยางพาราในจังหวัดกำปงธมและจังหวัดกระตี๋ของประเทศกัมพูชา ส่วนบริษัท Daklak Rubber มีพื้นที่ปลูกยางพาราในลาวจำนวน 62,500 ไร่ และมีโครงการปลูกยางพาราในประเทศกัมพูชาเช่นเดียวกัน การขยายพื้นที่ไปยังพื้นที่เพาะปลูกแห่งใหม่ได้ทำให้เวียดนามมีจำนวนพื้นที่ปลูกยางเพิ่มมากขึ้นทุกๆ ปี จากปี ค.ศ. 2000 ที่มีเพียง 413,000 ไร่มาเป็น 910,500 ไร่ในปี ค.ศ. 2012 (FPT Securities Joint Stock Company, 2013) ดังนั้น การขยายตัวของพื้นที่ปลูกยางในเวียดนามจึงไม่ได้มีแต่เฉพาะในประเทศเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึง “การข้ามพรมแดน” ออกไปลงทุนปลูกยางในประเทศเพื่อนบ้านอย่างกัมพูชาและลาวด้วยเช่นเดียวกัน

ส่วนกัมพูชา Slocomb (2007: ix) ถือว่าการเข้ามาของสวนยางพาราในกัมพูชาเป็นจุดเริ่มต้นของระบบทุนนิยมในกัมพูชา โดยเจ้าอาณานิคมอย่างฝรั่งเศส ดังนั้น การปรากฏขึ้นของยางพาราในกัมพูชาจึงมีลักษณะเดียวกันกับเวียดนามที่สามารถย้อนกลับไปเมื่อปี ค.ศ. 1910 (Fox and Castella, 2013: 11; Hang, 2009: 5) โดยยางพาราในกัมพูชา เริ่มปลูกครั้งแรกที่ Prey Nop ในจังหวัดกัมปอด (Hang, 2009: 5) ทำให้ในปี ค.ศ. 1937 กัมพูชามีสวนยางพาราคิดเป็นร้อยละ

20 ของพื้นที่โดยรวมของอินโดจีน (Fox and Castella, 2013: 11; Hang, 2009: 5) แม้ภายหลังกัมพูชาจะได้รับเอกราชจากฝรั่งเศสแล้วก็ตาม พื้นที่ปลูกยางพาราส่วนใหญ่ก็ยังคงได้รับการดูแลจากบริษัทฝรั่งเศส 5 บริษัท โดยมีสวนยางประมาณ 187,500 ไร่ (30,000 เฮกตาร์) ในปี ค.ศ. 1958 ที่ดินเอกชนขนาดใหญ่และสวนยางพาราที่เป็นรัฐวิสาหกิจได้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางในกัมพูชาและจังหวัดกระแจะ จนในช่วงปลายปี ค.ศ. 1966 กัมพูชามีสวนยางพาราทั้งที่ดำเนินงานโดยฟาร์มของรัฐ (state-run plantation) บริษัทมหาชน 14 บริษัท บริษัทกึ่งมหาชน ผู้ปลูกรายย่อย 2,088 ราย ครอบคลุมนพื้นที่ 388,818 ไร่ 3 งาน (62,211 เฮกตาร์) (Fox and Castella, 2013: 11; Hang, 2009: 5-6) ต่อมาในช่วงระหว่างปี ค.ศ. 1970-1979 การผลิตยางพาราในกัมพูชาได้ลดลงอย่างมากอันเนื่องมาจากความขัดแย้งระหว่างเวียดนามเหนือและสหรัฐอเมริกาที่ในขณะนั้นสนับสนุนรัฐบาลของเวียดนามใต้และในช่วงที่กัมพูชาถูกยึดครองจากเวียดนาม สวนยางพาราเดิมได้รับความเสียหายจากสงคราม ต่อมาสวนยางพาราได้ถูกฟื้นฟูขึ้นอีกครั้ง โดยรัฐบาลภายใต้การนำของฮุนเซน สวนยางพาราได้ถูกปฏิรูปและอยู่ภายใต้การดูแลโดยตรงของ “The General Directorate of Rubber Plantation” (Hang, 2009: 6) ในช่วงต้นปี ค.ศ. 1990 สวนยางพาราได้ถูกจัดระบบระเบียบใหม่ในรูปของรัฐวิสาหกิจจำนวน 7 บริษัท สวนยางพาราของเอกชนอีก 2 แห่ง สวนยางของเกษตรกรรายย่อย รวมไปถึงได้มีการก่อตั้ง “The Cambodia Rubber Research Institute” (CRRRI) ในปี ค.ศ. 1991 เพื่อพัฒนาปรับปรุงผลผลิตจนในช่วงปี ค.ศ. 2007-2008 ราคาขายพาราที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องได้มีส่วนกระตุ้นให้เกษตรกรรายย่อย บริษัทเอกชน และสวนยางของรัฐขยายพื้นที่ปลูกยางพาราออกไป ทำให้ปรากฏพื้นที่ปลูกยางใหม่ นอกที่ตั้งของพื้นที่ปลูกยางดั้งเดิม อาทิ ในจังหวัดเสียมเรียบ จังหวัดกัมปงหม จังหวัดสวายเรียง จังหวัดบัตตอมบอง จังหวัดเป็รียะ วิเชียร์ และจังหวัดโพสัด (Hang, 2009: 6) ต่อมาในปี ค.ศ. 2009 รัฐบาลได้ขายกิจการ 6 ใน 7 แห่งให้กับเอกชน Hang (2009: 6) ระบุว่า การดำเนินการดังกล่าวถือเป็นช่วงเวลาสุดท้ายที่สวนยางพาราถูกดำเนินการโดยรัฐ ด้วยเหตุนี้พื้นที่ปลูกยางร้อยละ 48 จึงเป็นของเอกชนรายใหญ่ร้อยละ 44 เป็นของเกษตรกรรายย่อยร้อยละ 6 เป็นของ

บริษัทเอกชนขนาดเล็ก และร้อยละ 2 รัฐให้สัมปทานที่ดิน (Fox and Castella, 2013: 12; Hang, 2009: 6)

2.4) การเข้ามาของยางพาราในพม่า ในกรณีของพม่าการเข้ามาของยางพาราในพม่ามีอยู่ด้วยกัน 3 ช่วงด้วยกัน ช่วงแรกเป็นช่วงของการปลูกยางพาราโดยเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่ดั้งเดิมของรัฐมอญทางตอนใต้ ช่วงที่สองเป็นช่วงของการส่งเสริมการปลูกยางโดยภาคเอกชน และช่วงที่สามเป็นช่วงที่นักลงทุนต่างชาติเข้ามาลงทุน กล่าวคือ ช่วงแรกนั้นยางพาราถูกนำเข้ามาปลูกในรัฐมอญทางตอนใต้ตั้งแต่ก่อนปี ค.ศ. 1900 เป็นการทำสวนยางพาราโดยเกษตรกรรายย่อยที่มีที่ดินขนาดเล็กเป็นการจัดการการผลิตด้วยครัวเรือนเองด้วยต้นทุนต่ำ จนในปี ค.ศ. 1970-1971 พื้นที่เพาะปลูกยางพาราได้ขยายตัวจนมีพื้นที่ปลูกยางรวมทั้งหมด 543,750 ไร่ (87,000 เฮกตาร์) ส่วนระยะที่สอง ได้มีการส่งเสริมให้เอกชนปลูกยางพารา แต่เนื่องจากในช่วงปี ค.ศ. 1962-1988 เป็นช่วงที่พม่าปกครองด้วยรัฐบาลทหารสังคมนิยมที่ดำเนินนโยบายยึดเอารัฐกิจของเอกชนมาเป็นของรัฐและนโยบายปิดประเทศ ทำให้ผู้ปลูกยางพาราที่เป็นเอกชนมีจำนวนลดลง ประกอบกับขาดการสนับสนุนทางการเงิน ส่งผลให้พื้นที่ปลูกยางพาราในพม่ามีจำนวนลดลงอย่างไ้ก็ตาม ในปี ค.ศ. 1996-1997 พม่ามีพื้นที่ปลูกยางรวม 1,837,500 ไร่ (294,000 เฮกตาร์) สำหรับช่วงที่สาม หลังจากได้มีการเปลี่ยนรัฐบาล ในปี ค.ศ. 1988 การเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจที่ควบคุมโดยรัฐมาเป็นเศรษฐกิจแบบตลาดทำให้รัฐบาลพม่ามีนโยบายให้เงินช่วยเหลือแก่ผู้ปลูกยางพารา ทั้งเกษตรกรรายย่อยและบริษัทเอกชนที่ได้ทำสัญญาเช่าที่ดินจากรัฐเป็นระยะเวลา 30 ปี บริษัทต่างชาติเริ่มได้รับอนุญาตให้เข้ามาลงทุนในพม่า บางส่วนลงทุนร่วมกับคนพม่า ทั้งนี้ในปี ค.ศ. 2011 พม่ามีบริษัททางการเกษตรที่เข้ามาสัมปทานทำสวนยางใน 12 พื้นที่ของพม่าจำนวน 204 บริษัท มีพื้นที่ให้สัมปทานรวม 12,149,893 ไร่ 3 งาน (1,943,983 เฮกตาร์) (Woods, 2012) โดยเริ่มเก็บเกี่ยวผลผลิตในปี ค.ศ. 2005-2006 อย่างไ้ก็ตาม แม้จะมีการให้สัมปทานพื้นที่แก่บริษัทจำนวนมาก แต่จากข้อมูลสถิติพบว่า พม่ามีพื้นที่ปลูกยางในปี ค.ศ. 2010-2011 เพียง 7,790,818.75 ไร่ 3 งาน (1,246,531 เฮกตาร์) มีพื้นที่ที่ปลูกยางพาราสามารถเปิดกรีดได้ 2,879,793

ไร่ 3 งาน (460,767 เอเคอร์) มีผลผลิตยาง 127,921 ตัน ร้อยละ 57 หรือ 78,344 ตันส่งออก MICDE, Directorate of Trade, 2012 cited in Woods, 2012)

ทั้งนี้การเข้ามาของยางพาราในช่วงระยะหลังของพมานั้นจะปรากฏแบบแผนการขยายตัวของยางพาราใน 2 ลักษณะ (Global Witness, 2014) คือ ลักษณะแรกนั้นเป็นแบบแผนการขยายตัวของยางพาราไปยังพื้นที่ชายแดนที่แห่งใหม่ที่ไม่เคยปลูกยางมาก่อน (non-tradition frontier area) ภายใต้นโยบายของรัฐที่ต้องการการปล่อยเสรีทางการเกษตร (agricultural liberalization) โดยนโยบายของรัฐได้เคลื่อนจากเกษตรกรรายย่อยมาสู่ส่วนแบ่งการผลิตทางการเกษตรของชาติและการใช้บริษัทเอกชนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของชาติทำให้ในปัจจุบันยางพาราเริ่มแพร่ขยายไปทางตอนเหนือของพม่าในรัฐคะชินทางเหนือและตะวันออกของรัฐฉานจนเกิดสวนยางพาราขนาดใหญ่ในพื้นที่ดังกล่าว แบบที่สองในช่วงสองปีที่ผ่านมาพื้นที่เป้าหมายแห่งใหม่ที่ได้รับสัมปทานให้ปลูกยางพาราในพื้นที่ขนาดใหญ่ อาทิ รัฐยะไข่ รัฐมอญ และทางตอนเหนือในภูมิภาคตะนาวศรีในพื้นที่ที่มีเกษตรกรชาวสวนยางรายย่อยอยู่แล้ว ทั้งนี้เงื่อนไขที่ทำให้เกิดการขยายตัวพื้นที่เพาะปลูกยางพาราจากพื้นที่ดั้งเดิมไปยังพื้นที่แห่งใหม่นั้น นอกจากความต้องการของรัฐบาลพม่าที่ต้องการใช้ยางพาราเป็นพืชที่ช่วยลดความยากจนของผู้คนในพื้นที่ดังกล่าวลงแล้ว ขณะเดียวกันก็ยังมีวัตถุประสงค์ทางการเมืองเพื่อ “ถอนรากถอนโคนการปลูกฝิ่น” อีกด้วย (Infoquest News, 2009; Global Witness, 2014)

3) การเข้ามาของยางพาราในประเทศลาว : การขยายตัวของบริษัทข้ามชาติข้ามพรมแดนรัฐชาติ “ลาว” ถือเป็น “พื้นที่น้องใหม่” ล่าสุดของการปลูกยางพาราในภูมิภาคแห่งนี้ ทั้งนี้จากข้อมูล “Forestry Research Center” (2007 cited in Douangsavanh, 2009: 8) พบว่า ลาวมีพื้นที่ปลูกยางพารารวม 178,587 ไร่ 2 งาน (28,574 เฮกตาร์) (ข้อมูลปี ค.ศ. 2010) กระจายอยู่เกือบทุกแขวง โดยแขวงที่มีพื้นที่ปลูกยางพารามากที่สุด ได้แก่ แขวงหลวงน้ำทาในภาคเหนือ จำนวน 54,856 ไร่ 1 งาน (8,777 เฮกตาร์) รองลงมา ได้แก่ แขวงจำปาสักในภาคใต้จำนวน 41,993 ไร่ 3 งาน (6,719 เฮกตาร์) และแขวงอุดมไซทางภาคเหนือ จำนวน 28,312 ไร่ 2 งาน (4,530 เฮกตาร์) ทั้งนี้ แม้ลาวจะตกเป็นอาณานิคมของ

ฝรั่งเศสเช่นเดียวกับเวียดนามและกัมพูชา แต่ภายใต้กรอบความคิดของความเป็น “อินโดจีน” ทำให้ฝรั่งเศสเห็นการพัฒนาทางเศรษฐกิจไปที่เวียดนามและกัมพูชาเป็นหลัก ด้วยการสนับสนุนให้ธุรกิจเอกชนจากฝรั่งเศสเข้ามาลงทุนในนิคมอุตสาหกรรม จนขยายตัวไปอย่างกว้างขวางทั่วโคชินจีน อันนัม และกัมพูชา แต่ยังไม่ได้เข้าไปถึงลาว (Lueangaramsi, 2011: 18) ทั้งนี้ ประวัติศาสตร์การเข้ามาของยางพาราในลาว นั้น มีช่วงระยะเวลาสั้นๆ แต่ค่อนข้าง “หวือหวา” โดยอาจแบ่งการพัฒนาสวนยางพาราในลาวได้เป็นสามช่วง โดยช่วงแรกเป็นช่วงของการทดลองปลูกยางพาราโดยชาวฝรั่งเศส ในช่วงที่ลาวตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสเมื่อปี ค.ศ. 1930 โดยยางพาราถูกนำมาทดลองปลูกในเขตบาเจียง แขวงจำปาศิติ์ที่เพียง 3 ไร่กว่า (0.5 เฮกตาร์) แต่ไม่ได้รับความสนใจจากบริษัทฝรั่งเศสเมื่อเทียบกับในเวียดนามและกัมพูชา ที่มีการขยายพื้นที่เพาะปลูกยางพาราอย่างมหาศาล แม้สงครามอินโดจีนครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 จะสิ้นสุดลง แต่ยางพาราในลาวก็ยังไม่มีการขยายตัวมากเท่าไรนัก (Manivong and Cramb, 2008; Vongkham 2006 cited in Baird, 2009) อย่างไรก็ตาม ช่วงที่สองประมาณปี ค.ศ. 1990 ได้เริ่มมีการปลูกยางพาราขึ้นอีกครั้งบริเวณตอนกลางของลาว แต่พื้นที่ที่ถูกกล่าวถึงมากที่สุดและนักวิชาการหลายท่านถือเป็นจุดเริ่มต้นของความนิยมปลูกยางพาราในลาวก่อนที่จะแพร่กระจายไปทั่วประเทศก็คือ การปลูกยางพาราโดยเกษตรกรรายย่อยในภาคเหนือของลาว เมื่อประมาณปี ค.ศ. 1994-1996 ณ หมู่บ้านหาดยาว พื้นที่ที่อยู่ติดกับชายแดนจีน เนื่องจากมีเกษตรกรบางรายที่เคยไปทำงานในสวนยางพาราของจีน เกษตรกรบางส่วนได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากเครือข่ายให้ไปทำสวนยางในจีน บางส่วนได้รับการสนับสนุนจากพ่อค้าข้ามแดนชาวจีน (Lueangaramsi, 2011: 47; Douangsavanh, 2009; Baird, 2009) ส่วนการปลูกยางพาราตอนใต้ของลาวนั้น เริ่มขึ้นในปี ค.ศ. 1995 เมื่อ “Development of Agriculture Forestry and Industry” (DAFI) ของลาว ได้เริ่มสร้างสวนยางพาราจำนวน 462 ไร่ 2 งาน (74 เฮกตาร์) ในหมู่บ้าน Houay Tong ในเขตบาเจียง แขวงจำปาศิติ์อีกครั้ง (Manivong and Cramb, 2008; Alton et al. 2005; Vongkham, 2006 cited in Baird, 2009) ช่วงที่สามเป็นช่วงของการแพร่ขยายพื้นที่ปลูกยางโดยบริษัทต่างชาติ เมื่อลาวได้ดำเนินนโยบาย

พัฒนาเศรษฐกิจใหม่ของประเทศ โดยเปลี่ยนกลไกการกำกับควบคุมการพัฒนาเศรษฐกิจจากภาครัฐมาเป็นกลไกตลาดภายใต้ยุทธศาสตร์การส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจและจัดความยากจนของประเทศ ความต้องการที่จะปรับปรุงวิธีการดำรงชีพของเกษตรกรที่อยู่ที่สูงที่เติบโตไปพร้อมๆ กับอุตสาหกรรมเกษตรกรที่ขยายตัวอย่างรวดเร็วในเวลา ผนวกกับภาพความสำเร็จของการปลูกยางพาราของชาวบ้านในหาดยาวที่มีรายได้สูงขึ้นจากการขายยางพาราให้กับจีน รัฐจึงใช้ยางพาราเป็นเครื่องมือในการสนับสนุนนโยบายดังกล่าว ยางพาราจึงถูกมองว่าเป็นที่มาของการพัฒนาความมั่งคั่ง เทคโนโลยี รายได้ของรัฐและท้องถิ่นที่ได้จากค่าธรรมเนียมการเข้าและภาษีการผลิต การจ้างแรงงาน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่สามารถลดความยากจนของประชาชนในพื้นที่ชนบทที่ห่างไกล ฯลฯ ได้ (Lueangaramsi, 2011: 48; Fox and Castella, 2013: 9-10) Santasombat and Siriphon (2006: 33) ระบุว่า ยางพาราเป็นส่วนหนึ่งของ “จินตนาการใหม่” เพื่อสร้างรายได้และนำพาประเทศไปสู่ความมั่งคั่ง หลังจากนั้นมา รัฐบาลลาวจึงได้เริ่มสนับสนุนให้บริษัทข้ามชาติ ซึ่งส่วนใหญ่มาจากประเทศที่มีพรมแดนติดกับลาว ได้แก่ จีน ไทย และเวียดนาม ทั้งประเภทบริษัทลงทุนเองทั้งหมด การลงทุนในรูปแบบของนิคมเกษตรกรรมยางพาราขนาดใหญ่ (Lueangaramsi, 2011: 40-42)

บทสรุป

ประวัติศาสตร์การเข้ามาของยางพาราในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงนั้น ได้สะท้อนให้เห็นว่าในช่วง 300 กว่าปีที่ผ่านมายางพาราได้ถูกทำให้กลายเป็นสินค้าผ่านกระบวนการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อตอบสนองต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมในยุโรปและสหรัฐฯ ณ จุดเริ่มต้นของระบบทุนนิยมที่ผลิตเพื่อขาย ด้วยการนำวัตถุดิบมาจากอาณานิคมโดยเจ้าอาณานิคมในยุโรปและต่อมาก็คือ สหรัฐฯ ในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ความต้องการยางพาราที่มีมากขึ้นจากการพัฒนาอุตสาหกรรม โดยเฉพาะอุตสาหกรรมยานยนต์ที่เกิดขึ้นในสหรัฐ ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญหลายประการ กล่าวคือ **ประการแรก** ทำให้

เกิดการทำสวนยางเชิงพาณิชย์สำหรับการผลิตวัตถุดิบเพื่อการส่งออกแทนการเก็บเกี่ยวผลผลิตจากยางพาราที่มีอยู่แล้วในธรรมชาติ **ประการที่สอง** ความต้องการยางพาราที่มีเพิ่มมากขึ้นได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของการผลิตจากอาณานิคมในซีกโลกตะวันตกมาเป็นซีกโลกตะวันออก โดยเฉพาะภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวยังคงถูกจำกัดด้วยเงื่อนไขทางภูมิโนเวศ **ประการที่สาม** เมื่อยางพารากลายมาเป็นวัตถุดิบที่สำคัญของการผลิตสินค้าเป็นวัตถุดิบที่จำเป็นและขาดไม่ได้สำหรับอุตสาหกรรมยานยนต์ กลไกระบบทุนนิยมจึงเริ่มทำงานเพื่อรักษาสมดุลระหว่างอุปสงค์อุปทาน เพื่อให้เกิดความมั่นคงในการผลิตวัตถุดิบ โดยเฉพาะเมื่อ “ราคา” วัตถุดิบสูงขึ้น อาทิ ความพยายามของบริษัทรถยนต์ต่างๆ ที่จะหาพื้นที่ปลูกยางใหม่ของตัวเอง หลังเกิดมาตรการในการควบคุมการผลิตยางที่ทำให้ราคายางสูงขึ้น บริษัท Firestone ในลิเบีย Goodyear ในฟิลิปปินส์ และ Ford ในบราซิล การที่สหรัฐฯ สหภาพโซเวียต และเยอรมนีเร่งรีบค้นคว้ายางสังเคราะห์ จนทำให้ยางสังเคราะห์กลายเป็นคู่แข่งสำคัญของยางธรรมชาติ การพัฒนายางพาราที่สามารถปลูกได้ในพื้นที่เดิมมีภูมิอากาศไม่เหมาะสมสำหรับการปลูกยางพารา อันเนื่องมาจากราคายางธรรมชาติที่สูงขึ้นจากสงครามเกาหลี เป็นต้น

หลังสงครามโลกครั้งที่สองที่ตั้งทางภูมิศาสตร์การผลิตยางพาราได้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างถาวร ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้กลายเป็นแหล่งผลิตยางธรรมชาติที่สำคัญของโลก แทนพื้นที่ดั้งเดิมในลุ่มน้ำอเมซอนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตำแหน่ง “ผู้ผลิตยางธรรมชาติมากที่สุดในโลก” จากบราซิลมาเป็นมาเลเซียและจากมาเลเซียมาเป็นประเทศไทยในที่สุด อย่างไรก็ตาม การผลิตยางพาราของภูมิภาคแห่งนี้อย่างเน้นการผลิตวัตถุดิบเพื่อป้อนให้กับประเทศอุตสาหกรรมเช่นเดียวกับในยุคจักรวรรดินิยม แต่แตกต่างกันตรงที่รูปแบบการเข้ามาได้เปลี่ยนจากกองกำลังทหารมาเป็นบริษัทข้ามชาติ ในขณะที่บางประเทศที่เคยเป็นผู้ผลิตยางธรรมชาติมากที่สุดในโลกอย่างมาเลเซียก็ได้ปรับเปลี่ยนบทบาทของตน จากผู้ส่งออกวัตถุดิบมาเป็นผู้นำเข้าวัตถุดิบจากเพื่อนบ้านและส่งออกในรูปของสินค้าที่มีมูลค่าสูงกว่าแทน เป็นการเปลี่ยนขั้วจากผู้ถูกกอบโกยผลประโยชน์จาก

ทรัพยากรผ่านการผลิตสินค้ามาเป็นผู้กอบโกยเสียเองและไม่เพียงแต่การเปลี่ยนแปลงที่ตั้งทางภูมิศาสตร์การผลิตเท่านั้น การเปลี่ยนแปลงที่ตั้งทางการบริโภคก็ยังเปลี่ยนตามไปด้วย เมื่อเศรษฐกิจของจีนเติบโตขึ้นการเพิ่มขึ้นของการบริโภคภายในประเทศ การพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อการค้าทั้งในและต่างประเทศ โดยเฉพาะการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมยานยนต์ที่ต้องพึ่งพาชาวธรรมชาติเป็นวัตถุดิบสำคัญได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของการบริโภคที่ได้เปลี่ยนจากสหรัฐ มาเป็นจีน จากตะวันตกมาสู่ตะวันออก ขณะเดียวกันผลของสงครามเกาหลีทำให้จีนตัดสินใจปลูกยางในประเทศเองและความสำเร็จของการปรับปรุงเทคโนโลยีการปลูกยางพาราในพื้นที่หนาวเย็นได้ทำให้พื้นที่ในไหหลำและยูนนานกลายเป็นพื้นที่ปลูกยางหลักของจีน แต่เงื่อนไขทางภูมิศาสตร์ยังคงจำกัดให้จีนไม่สามารถขยายพื้นที่เพาะปลูกไปได้มากกว่านี้ “การพัฒนาสวนยางข้ามพรมแดน” โดยบริษัทชาวจีนจึงเกิดขึ้น โดยเฉพาะบริเวณชายแดนระหว่างจีนและลาว พื้นที่ใหม่ล่าสุดของอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงที่เข้าสู่ระบบการผลิตยางพาราเชิงพาณิชย์และผลทางอ้อมที่เกิดมาจากการต้องการยางพาราของจีนที่มีมากกว่าที่จะสามารถผลิตได้เองในประเทศได้ทำให้ราคายางพาราในตลาดโลกสูงขึ้น จนดึงดูดใจให้ประเทศเพื่อนบ้านในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ทั้งไทย เวียดนาม กัมพูชา และพม่าขยายพื้นที่เพาะปลูกยางพาราไปยังพื้นที่แห่งใหม่ เช่นเดียวกับลาวที่มีนโยบายส่งเสริมให้ยางพาราเป็นพืชเศรษฐกิจที่จะนำพาผู้คนให้พ้นจากความยากจน นอกจากนี้ สำหรับบางประเทศ อาทิ พม่าและลาว ยางพารายังทำหน้าที่เชิงการเมืองในการถอนรากถอนโคนการปลูกฝิ่นบนพื้นที่สูงอีกด้วย ดังนั้น ในปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของการผลิตและที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของการบริโภคจึงได้ทำให้ที่ตั้งทั้งสองแห่งเข้ามาอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน

ดังนั้น ภายใต้มุมมองทางภูมิศาสตร์การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจึงเป็นการเปลี่ยนแปลง “ที่ตั้ง” (location) ของการผลิตและการบริโภคยางพาราจากซีกโลกตะวันตกสู่ซีกโลกตะวันออก จากทวีปหนึ่งสู่ทวีปหนึ่ง จากรัฐหนึ่งสู่รัฐหนึ่ง แต่เมื่อพิจารณาจากโซนภูมิอากาศโลกแล้ว (climate zone) ที่ตั้งการผลิตและการบริโภคจะยังคงอยู่ในโซนเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ภายใต้สภาวะของความไม่เที่ยงแท้แน่นอน

ทั้งการชะลอตัวของเศรษฐกิจของประเทศจีนและเศรษฐกิจโลก การลดลงของราคาน้ำมันได้ทำให้เกิดปรากฏการณ์การโค่นยางพาราทิ้งในบางพื้นที่ของประเทศไทย อาจกำลังแสดงให้เห็นถึงพลวัตการเปลี่ยนแปลงที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของการผลิตและการบริโภคยางพาราในภูมิภาคนี้ว่า “กำลังเปลี่ยนแปลงไปอีกครั้ง”

เอกสารอ้างอิง

- Baird, Ian, G. (2009). *Land, rubber and people: rapid agrarian changes and responses in southern Laos*. Geography Department The University of British Columbia Vancouver, B.C., Canada
- Chinnak, Sommai. (2013). *Anu phumphak lumnam khong phaitai krasae kan plian phan : chak phuen na pa chaisoi lae rai munwian su suan yang : korani sueksa khet pokkhong ton-eng sip song pan na monthon yunnan satharanarat prachachon chin chut*. (In Thai) [Mekong Subregion under the current of transition : From farmland, utilizing forest and revolving plantation to rubber plantation : case study, autonomous region, Xishuangbanna, Yunnan province, People's Republic of China]. Samut Prakan: The foundation for the promotion of social sciences and humanities textbooks project.
- Dean, Warren. (2002). *Brazil and the struggle for rubber (2nd ed.)*. United Kingdom: The press of the University of Cambridge.
- Department of International Economic Affairs. (n.d.). *Talat yangphara chin*. (In Thai) [Rubber market in China]. Retrieved January 12, 2014, from <http://www.mfa.go.th>
- Douangsvanh, L. (2009). *Investment potential and smallholding development in natural rubber industry in Laos*. Paper prepared for asean rubber conference, 18 - 20 Jun 2009, Vientiane, Lao PDR.
- Fox, Jefferson & Castella, Jean-Christophe. (2013). Expansion of rubber (*Hevea brasiliensis*) in mainland Southeast Asia: what are the prospects for small holders?. *Journal of Peasant Studies*, 40(1), 155-170.
- Fox, Jefferson, Castells, Jean-Christophe & D. Ziegler, Alan. (2011). *Swidden, rubber and carbon can REDD+ work for people and the environment in Montane Mainland Southeast Asia?*. Copenhagen: Research program on climate change.
- FPT Securities Joint Stock Company. (2013). *Natural rubber industry report 2013*. Vietnam: FPT Securities Joint Stock Company

- Fu, Yongneng, Brookfield, Harold, Guo, Huijun, Chen Jin, Chen, Aiguo & Cui, Jingyun. (2009). Smallholder rubber plantation expansion and its impact on local livelihoods, land use and agrobiodiversity, a case study from Daka, Xishuangbanna, southwestern China. **International Journal of Sustainable Development & World Ecology**, 16 (1), 20-29.
- Global Witness. (2014). **What future for the rubber industry in Myanmar?**. United Kingdom: Global Witness
- Hang, Saing, Chan. (2009). **Export competitiveness of the Cambodian rubber sector relative to other Greater Mekong Subregion suppliers: A simple descriptive analysis**. ARTNeT Greater Mekong Subregion (GMS) initiative discussion paper series, No.1, July 2009
- Infoquest News. (2009). **Phama sanapsanun khrokan pluk yangphara nai rat chan wang thon rak thon khon kan pluk ton fin**. (In Thai) [Myanmar supported the project of cultivating of rubber in Chan State, expecting for exterminating opium growing]. Retrieved January 11, 2013, from <http://www.ryt9.com/s/iq11/531064>
- Khamsi, Kiattisak. (2013). **Song nayobai yangphara chin nai to thai nai ik naeung thotsawat na**. (In Thai) [Surveying the policy regarding Chinese rubber implication towards Thailand in another next decade.]. Retrieved January 6, 2014, from http://www.scbeic.com/THA/document/note_20131030_rubber/ref:note_20130906_syria
- Li, Zhe & Fox, Jeffeson M. (2012). Mapping rubber tree growth in mainland Southeast Asia using time-series MODIS 250 m NDVI and statistical data. **Applied Geography**, 32, 420-432.
- Lueangaramsi, Pinkaeo. (2011). **Thunniyom chai daen nikhom utsahakam lae kan plianplaeng khong sangkhom kasettakam nai phaktai khong lao**. (In Thai) [Capitalists of Chaodaen, rubber agricultural estate and changing of agricultural society of southern region of Laos]. Chiang Mai: Wanida Printing.
- Lueangaramsi, Pinkaeo. (2015). **Thok “chonnabot “: prawattisat khwamkhit lae withi wittaya thi phueng phicharana**. (In Thai) [Discuss about “rural areas” : history, concept and methods that should be considered]. Retrieved February 25, 2015, from <http://www.prachatai.com/journal/2015/01/57662>
- Manivong, Vongpaphane & Cramb, Rob. (2008). Economics of smallholder rubber production in Northern Laos. **Agroforestry Systems**, 74, 113-125.
- Research and Development Center for Thai Rubber Industry. (2013). **Sathiti yang lok**. (In Thai) [World natural rubber statistics]. Retrieved January 6, 2014, from <http://www.rubbercenter.org/index.php/worldrubberindustry/statistic-world>

- Santasombat, Yot & Siriphon, Aranya. (2013). *Yangphara nai lumnam khong kan praptua khong chumchon thongthin nai lao kamphucha lae thai*. (In Thai) [Rubber in Mekong Subregion; Adaptation of local community in Laos, Cambodia and Thailand.]. Chiang Mai: Wanida Printing.
- Slocomb, Margaret. (2007). *Colons and coolies*. Bangkok: COMSET Limited Partnership.
- The office of industrial economics. (2011). *Nayobai khong ratthaban malesia nai kan klap pai pluk yangphara*. (In Thai) [Malaysian rubber policies]. Retrieved October 5, 2015, from <http://www.oie.go.th/sites/default/files/attachments/article/Malaysia-TheReturnofRubberPlanting.pdf>
- The Thai Rubber Association. (n.d.). *Kan chai yang thammachat khong prathet samkhan pi khoso 2002- khoso 2010*. (In Thai) [Rubber consuming by country: 2002-2010]. Retrieved June 27, 2013, from <http://www.thainr.com/uploadfile/20140319111738.pdf>
- The Thai Rubber Association. (n.d.). *Kan song-ok yang thammachat sutthi khong prathet samkhan pi khoso 2002- khoso 2010*. (In Thai) [Rubber exports by country: 2002-2010]. Retrieved June 27, 2013, from <http://www.thainr.com/uploadfile/20140315182008.pdf>
- The Thai Rubber Association. (n.d.). *Sathiti yang lok*. (In Thai) [World natural rubber statistics]. Retrieved June 27, 2013, from
- Thongyou, Maniemai. (2014). Rubber cash crop and changes in livelihoods strategies in a village in northeastern Thailand. *Asian Social Science*. **10**(13), 239-251.
- Webster, CC & Baulkwill, WEJ (1989). *Rubber Tropical Agricultural Series*. Longman Sci. Tech, U.K.
- Thong, Songchai. (2015). *“New Rubber Plantation Millionaire”: the Change of Livelihood of Farm Households at Huay Kong River*. College of Interdisciplinary Studies The University of Thammasat University, Thailand
- Wian Khakwian. (1987). *Wiatnam: prawattisat chabap phitsadan*. (In Thai) [Vietnam: A long history].(Phetri Sumit,Translator). Bangkok: Lamyuan Phetsaengsawang.
- Woods, Kevin. (2012). *The political ecology of rubber production in Myanmar: An overview*. Retrieved January 12, 2014, from http://www.burmalibrary.org/docs20/The_Political_Ecology_of_Rubber_Production_in_Myanmar.pdf